

فهرست مطالب

فصل اول: ناصرالدین شاه قاجار.....	۲۹
قتل ناصرالدین شاه.....	۳۷
ناصرالدین شاه و حرمرای او.....	۴۲
ملک جهان خانم مهدعلیا.....	۴۹
خصوصیات و زندگانی داخلی ناصرالدین شاه.....	۵۴
حرمرسا و زنان ناصرالدین شاه از دیدگاه عبدالله مستوفی.....	۵۷
سیمای ناصرالدین شاه.....	۵۹
وضع مزاجی و سلامت شاه.....	۶۰
داستان سر بریدن حاجی مبارک به فرمان ناصرالدین شاه.....	۶۳
همسران ناصرالدین شاه.....	۶۵
دختران ناصرالدین شاه.....	۹۵
غلامعلی عزیزالسلطان (ملیچک).....	۱۱۲
اخراج زنان حرمرسا بعد از فوت شاه.....	۱۱۷
دامادهای ناصرالدین شاه.....	۱۱۹
مهدیقلی خان مجدالدوله.....	۱۱۹
علیخان دولو قاجار معروف به ظهیرالدوله.....	۱۲۱
میرزا ابراهیم خان انتظام الدوله.....	۱۲۳
حسن خان سردار اکرم.....	۱۲۴
سید زین العابدین (امام جمعه تهران).....	۱۲۴
ابوالفتح میرزا مؤیدالدوله.....	۱۲۴
علی خان ارشدالدوله (سردار ارشد).....	۱۲۴
دوست محمدخان معیرالممالک.....	۱۲۷
محمدحسین خان اعتضادالملک.....	۱۲۷
آقاعبدی.....	۱۲۷

۲۳۱	فصل هشتم: اعتضاد مظفری
۲۳۴	فصل نهم: خاندان طباطبائی دیبا (دیبا- والاتبار)
۲۳۵	حاج میرزا محمدرفیع طباطبائی ملقب به حاج نظام‌العلماء
۲۳۶	میرزا اسدالله خان ناظم‌الدوله
۲۳۷	میرزا محمودخان علاء‌الملک
۲۴۰	میرزا فضل‌الله خان وکیل‌الملک
۲۴۰	نسل سوم میرزا علی‌اصغر مستوفی
۲۴۲	ابوالفتح والاتبار (حشمت‌الدوله)
۲۴۵	عبدالحمین دیبا
۲۴۶	میرزا یحیی خان ناظم‌الدوله دوم
۲۴۷	سرلشکر محسن دیبا (سردار مکرم)
۲۴۸	دکتر فریدون دیبا
۲۴۸	ابوالحسن دیبا (تقّه‌الدوله)
۲۴۹	سپهبد عبدالرضا وکیلی طباطبائی دیبا
۲۴۹	میرزا مهدی خان شعاع‌الدوله
۲۵۰	فریدون والاتبار
۲۵۱	فصل دهم: خاندان‌های جهانشاه‌خان امیرنشار، ذوالفقاری، افخمی
۲۵۱	جهانشاه‌خان امیرنشار و خاندان او
۲۵۶	خاندان ذوالفقاری و افخمی
۲۵۹	حسینقلی خان سردار اسعدالدوله
۲۶۱	محمدخان ذوالفقاری
۲۶۳	محمودخان ذوالفقاری
۲۶۶	ناصر ذوالفقاری
۲۶۷	مصطفی ذوالفقاری
۲۶۸	احمدخان ذوالفقاری
۲۷۴	خاندان وزیر افخم (افخمی)
۲۷۸	احمد افخمی، مهر انور افخمی و مهر ارفع افخمی
۲۸۳	فصل یازدهم: خاندان جهانبانی
۲۸۵	ضیاءالدوله امان‌الله میرزا
۲۸۶	سردار منتخب
۲۸۷	شهاب‌الدوله
۲۸۸	لسان‌الحکماء
۲۸۹	سپهبد امان‌الله جهانبانی

۱۲۸	فرزندان ذکور ناصرالدین‌شاه
۱۲۸	نصرت‌الدین میرزا سالار السلطنه
۱۳۰	شاهزاده محمدرضا میرزا رکن السلطنه
۱۳۰	شاهزاده حسنگلی میرزا یمین‌الدوله
۱۳۱	احمد میرزا عضدالسلطنه
۱۳۲	فصل دوم: مظفرالدین‌شاه قاجار
۱۴۵	صفات شاه تازه
۱۴۸	تأسیس مدارس جدید در زمان مظفرالدین‌شاه
۱۵۱	حرمسرای مظفرالدین‌شاه
۱۵۵	پسران مظفرالدین‌شاه
۱۵۵	ملک منصور شعاع‌السلطنه
۱۵۸	ابوالفتح میرزا قاجار (سالارالدوله)
۱۶۱	عضدالسلطان عضد
۱۶۳	نصرت مظفری
۱۶۴	ناصرالدین میرزا ناصر
۱۶۶	فصل سوم: سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
۱۷۵	فرزندان ذکور سلطان مسعود میرزا ظل السلطان
۱۷۵	سلطان حسین میرزا جلال‌الدوله
۱۷۹	اکبر مسعود
۱۸۲	اسماعیل مسعود
۱۸۳	غلامحسین مسعود
۱۸۴	بهرام میرزا سردار مسعود
۱۸۴	محمود میرزا یمین‌السلطنه
۱۸۴	دختران مسعود میرزا ظل السلطان
۱۸۷	فصل چهارم: کامران میرزا
۱۹۳	پسران کامران میرزا
۱۹۵	دختران کامران میرزا
۱۹۷	همسران کامران میرزا
۱۹۸	فصل پنجم: محمدعلی شاه قاجار
۲۱۰	فصل ششم: احمدشاه قاجار
۲۲۳	فصل هفتم: محمدحسن قاجار

فصل سیزدهم: خاندان خلعتبری	۳۵۰
محمدولی خان سپهسالار اعظم	۳۵۴
حبیب‌الله خان ساعدالدوله	۳۶۳
ارسلان خلعتبری	۳۶۴
مرتضی قلی خان خلعتبری (اقتدارالسلطنه)	۳۶۷
ناصرقلی خان خلعتبری (سالار مخم)	۳۶۷
علی اصغرخان خلعتبری تنکابنی (ساعدالدوله سوم)	۳۶۷
جمشید خلعتبری (سردار کبیر)	۳۶۹
علیققلی خان امیراسعد	۳۶۹
دکتر محمد خلعتبری	۳۷۰
نصرالله خلعتبری	۳۷۱
دکتر عباسعلی خلعتبری	۳۷۲
آقاخان خلعتبری (همردیف سرهنگ)	۳۷۳
عبدالصمد خلعتبری	۳۷۴
رحمان قلی خلعتبری	۳۷۴

فصل چهاردهم: خاندان اتل خان رشتی

هدایت‌الله خان گیلانی	۳۷۸
حاجی جمال فومنی	۳۷۸
امیرهدایت‌الله خان رشتی (اتل خان رشتی)	۳۸۵
محمدباقرخان (شجاع السلطنه - سردار اکرم - سردار کل - امیرنظام)	۳۸۶
فرزندان دیگر محمدخان امیرتومان	۳۹۳
	۴۰۳

فصل پانزدهم: خاندان میرزا سید یوسف شکرائی

	۴۰۷
فصل شانزدهم: خاندان حکومنگر فروغی	۴۲۳
محمدحسین ملقب به فروغی و ذکاءالملک	۴۲۳
محمدعلی خان فروغی (ذکاءالملک دوم)	۴۳۶
ابوالحسن فروغی	۴۶۶
محسن فروغی	۴۶۷
مسعود فروغی	۴۶۸
محمود فروغی	۴۶۹

سرلشکر منصور جهانبانی	۲۹۹
سرتیپ محمدحسین جهانبانی	۳۰۰
شوکت‌الملک جهانبانی	۳۰۱
سرهنگ محمدحسین جهانبانی	۳۰۲
سرهنگ نورالله جهانبانی	۳۰۳
سرلشکر روح‌الله کیکاووسی	۳۰۴
فصل دوازدهم: خاندان حاج محمدحسن امین دارالضرب و حاج محمدحسین امین الضرب (مهدوی)	۳۰۵
حاج محمدحسن اصفهانی ملقب به امین دارالضرب	۳۱۵
حاج محمدآقا بوشهری ملقب به امین‌التجار و مشهور به حاج محمد دهدشتی	۳۲۲
حاج محمدحسین مهدوی معروف به امین‌الضرب	۳۲۵
برادران حاج محمدحسن امین دارالضرب	۳۳۱
حاج آقا رضا رئیس‌التجار	۳۳۲
رضا مهدوی (رئیس‌التجار)	۳۳۴
محسن مهدوی	۳۳۵
سعید مهدوی	۳۳۵
محمدعلی مهدوی	۳۳۵
میرزاعلی بزرگ‌نیا (صدرالتجار)	۳۳۶
حاج محمدحسین شیخ‌الحرین عاملی	۳۳۶
دکتر باقر عاملی	۳۳۶
مهندس ابراهیم مهدوی	۳۳۸
حسن مهدوی	۳۳۹
دکتر فریدون مهدوی	۳۳۹
سرهنگ جهانگیر قائم‌مقامی	۳۴۳
جواد بوشهری	۳۴۳
رضا بوشهری	۳۴۴
محمدصادق بوشهری	۳۴۴
محمدباقر بوشهری	۳۴۵
مسعود کیهان	۳۴۵
دکتر محمود کیهان	۳۴۶
جلال‌الدین کیهان	۳۴۷
دکتر حسین صدیقی	۳۴۷
دکتر عبدالحسین سمیعی	۳۴۸

با کمال مسرت و خوشحالی بخش دیگری از «خاندانهای حکومتگر ایران» را تقدیم خوانندگان ارجمند می‌نمایم. بخش اول این کتاب که سال ۸۱ تنظیم گردید با استقبال فراوانی مواجه شد و عده‌ای از دوستان و خوانندگان از بنده خواستند که این سلسله از تألیفات خود را مقدم بر شرح حال رجال تمام کنم. از این رو با تلاش فراوان اکنون در دسترس علاقمندان قرار می‌گیرد.

خاندانهایی که در این مجلد مورد بحث و گفتگو قرار خواهند گرفت به شرح زیر می‌باشند.

- ۱- خاندان ناصرالدین‌شاه قاجار
- ۲- خاندان مظفرالدین‌شاه قاجار
- ۳- خاندان مسعودمیرزا ظل‌السلطان
- ۴- خاندان کامران میرزانايب السلطنه (امیرکبیر)
- ۵- خاندان محمدعلی‌شاه قاجار
- ۶- خاندان احمدشاه قاجار، محمدحسن میرزا ولیعهد و حسنعلی میرزا اعتضادالسلطنه
- ۷- خاندان ذوالفقاری، جهانشاه، امیرافشار و وزیر افخم
- ۸- خاندان دیبا و والاتبار
- ۹- خاندان جهانبانی
- ۱۰- خاندان حاج محمدحسن امین دارالضرب مشهور به مهدوی
- ۱۱- خاندان خلعتبری
- ۱۲- خاندان سیدیوسف شکرائی

فصل هفدهم: خاندان شقاقی و شقاقی ضرغامی.....	۴۷۱
خاندان مهندس میرزا مهدی خان ممتحن‌الدوله شقاقی.....	۴۷۴
خاندان حسین پاشاخان شقاقی (ضرغام‌السلطنه).....	۴۷۴
میرزا مهدی‌خان ممتحن‌الدوله شقاقی.....	۴۷۵
داود مفتاح.....	۴۸۵
عبدالحسین مفتاح.....	۴۸۸
ماژور کیومرث حصن‌السلطنه.....	۴۸۸
رجال خاندان شقاقی.....	۴۹۴
نادر آراسته.....	۴۹۴
آیت‌الله سید حبیب‌الله شبیر.....	۴۹۵
مهندس عبدالله والا.....	۴۹۶
خاندان شقاقی ضرغامی.....	۴۹۷
سرلشکر عزیزالله ضرغامی.....	۴۹۸
ارتشبد عزت‌الله ضرغامی.....	۵۰۰
سپهبد سیف‌الله ضرغامی.....	۵۰۲
سرتیپ نجات‌الله ضرغامی.....	۵۰۲
فصل هجدهم: خاندان مهران.....	۵۰۳
میرزا حسن‌خان مهران.....	۵۰۴
بانو ایران مهران.....	۵۰۷
محمد مهران.....	۵۰۸
دکتر علیرضا مهران.....	۵۰۸
دکتر همایون مهران.....	۵۰۹
حسنعلی مهران.....	۵۰۹
دکتر محمود مهران.....	۵۱۰
احمد مهران.....	۵۱۲
فصل نوزدهم: خاندان استاد نورعلی الهی.....	۵۱۳
شجره‌نامه خاندان الهی.....	۵۱۳
استاد الهی.....	۵۱۶
تقویم اداری استاد الهی بر اساس پرونده‌اداری ایشان.....	۵۳۴
فهرست منابع.....	۵۳۶
فهرست اعلام.....	۵۴۱

میانسانی مبتلا به چشم درد شد، در ایران معالجات مؤثر واقع نشد و شاه او را به اطریش فرستاد و تحت درمان قرار گرفت. ولی معالجات مؤثر واقع نشد و این زن کدبانو نابینا گردید. پس از بازگشت از اروپا ناصرالدین شاه کاخی در شمال غربی شمیرانات احداث نمود و نام آنرا اقدسیه نهاد و آن را به امین اقدس و اگذار کرد. شاه برای دیدار امین اقدس گاهی به اقدسیه می‌رفت تا سرانجام با دختر باغبان‌باشی مواجه شد و یک دل و بلکه صددل عاشق بی‌قرار او گردید و شاه برای ازدواج با این دختر زیبا و طناز تو سل به امین اقدس شد و او نیز پدر و مادر او را راضی به این ازدواج نمود. پدر این دختر که تا آن تاریخ باغبان ساده‌ای بود به فرمان شاه لقب باغبان‌باشی گرفت و شاه نیز اسم این دختر را باشی نهاد.

این دختر خیلی زود مورد توجه و مرحمت شاه واقع شد و مقام شامخی در دربار پیدا کرد. او دست‌پروده امین اقدس بود و در تربیت این دختر هیچگونه کوتاهی نشده بود. خانم تاج السلطنه درباره زنان ناصرالدین شاه می‌نویسد: این خانم‌ها اغلب دونفر و سه‌نفر با یکدیگر دوست و رفیق بودند. اغلب روزها به مهمانی و بازی «لاسکته» - صورت‌های مختلف الوان مضحک است که از مقوا درست می‌کنند - صحبت‌ها و خنده‌ها به شام می‌رسانیدند. تمام مذهبی و مقید به روزه و نماز بودند. همیشه میل داشتند در تزئین و لباس بر یکدیگر سبقت داشته خود را فوق‌العاده جلوه‌دهنده، جلب‌نظر شاهانه را بنمایند. عصرها هر روزه و بالاستمرار دو سه ساعتی را مشغول توالی و لباس‌های الوان رنگارنگ بودند. خود را مثل رب‌النوع‌ها می‌ساخته و به حضور حضرت سلطان می‌رفتند. ولی امتیازی بین هیچکدام در پیشگاه حضرت سلطان نبود مگر یک نفر از آنها که محبوب‌القلوب و بی‌اندازه طرف توجه بود. این زن جوانی بود تقریباً بیست ساله، قدبلند با موهای سیاه و بشه‌رای لطیف سفیدی، چشم‌ها بی‌اندازه قشنگ مخمور، مژه‌های برگشته و بلند، خیلی خوش مشرب، خوش سلوک.

دوستعلی خان معیرالممالک درباره این زن می‌نویسد: این زن معروف به خانم‌باشی یا باغبان‌باشی دختر باغبان اقدسیه بود که با جیران زنی که ناصرالدین شاه بسیار دوست می‌داشت شباهتی داشت. تاج السلطنه در خاطرات خود اضافه می‌کند و می‌نویسد: این زن را لازم است ما بشناسیم زیرا که اشخاص بدخواه و آن کسانی که به او رشک می‌بردند و نمی‌توانستند با او در مقام عناد برآیند او را پس از قتل حضرت سلطان متهم و لکه‌دار نمودند. لیکن من دامن او را از این گناه بری می‌دانم زیرا که اگر پدرم را دوست

- ۱۳ - خاندان اتل خان رشتی (هدایت‌الله خان گیلاشاه)
 ۱۴ - خاندان فروغی
 ۱۵ - خاندان شقاقی و شقاقی ضرغامی
 ۱۶ - خاندان مهران
 ۱۷ - خاندان استاد نورعلی الهی

در تنظیم این کتاب منابع زیادی مورد استفاده قرار گرفته‌اند. در زندگانی نامه ناصرالدین شاه قاجار بیش از هر منبعی خاطرات قهرمان میرزا عین السلطنه ملاک کار بوده است. عین السلطنه فرزند شاهزاده عبدالصمد میرزا عزالدوله برادرزاده ناصرالدین شاه بود و به مناسبت همین قربت نزدیک حتی از حرمسرای ناصرالدین شاه هم اطلاعات جالب و منتشر نشده‌ای دارد که بعضی از آن خاطرات برای اولین بار به چشم می‌خورد. عین السلطنه خاطرات بسیار جالبی از تمام کارهای شاه شهید می‌نویسد. وی مردی به غایت اکول بود. از نخستین دقایق بامداد که از خواب برمی‌خاست به خوردن چای و شربت، انواع میوه‌های فصل و تنقلات مشغول می‌شد و در شبانه روز هم چندین مرتبه غذای کامل میل می‌کرد. انواع تنقلات در کنار رختخواب او موجود بود وی حرمسرای مفصلی داشت و تعداد زوجات وی به صد و بیست نفر می‌رسید. هر شب چهار همسر در بستر او حضور می‌یافتند و پنجمین همسر یکی از زنان سوگلی او بود. در اواخر عمر انیس‌الدوله که ملکه ایران بود تا بامداد در بستر او بود. به ترتیب جیران باشی و باشی و لیلا این نقش را داشتند. ناصرالدین شاه به زنان روستایی که خود انتخاب کرده بود رغبت بیشتری داشت و به شاهزادگان و دخترعموهای خود زیاد توجهی نداشت.

تا زمانی که مهدعلیا، مادر ناصرالدین شاه حیات داشت. امور مربوط به حرمسرا با او بود و با درایت و تدبیر خاصی آنجا را اداره می‌کرد. پس از مرگ وی چند تن از زنان شاه مورد توجه و اعتماد قرار گرفتند از جمله یک کنیز کرد بود که به مبلغ ۶ تومان خریداری شد. این کنیز برادرزاده‌ای داشت بنام ملیچک که فوق‌العاده مورد علاقه و توجه شاه بود در تمام مراسم رسمی و غیررسمی این کودک بر فرزندان شاه حق تقدم داشت. عمه ملیچک بعدها لقب امین اقدس گرفت و خزانه اختصاصی شاه به او واگذار گردید. این زن باکمال درستی و صداقت خزانه را اداره می‌کرد و در زمره یکی از زنان شاه بود. وی در